

Dette værk er downloadet fra Slægtsforskernes Bibliotek

Slægtsforskernes Bibliotek drives af foreningen Danske Slægtsforskere. Det er et privat special-bibliotek med værker, der er en del af vores fælles kulturarv omfattende slægts-, lokal- og personalhistorie.

Støt Slægtsforskernes Bibliotek – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://www.dsshop.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug. Videre publicering og distribution uden for husstanden er ulovlig.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://bibliotek.dis-danmark.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

NY

KIRKEHISTORISKE SAMLINGER

UDGIVNE AF

SELSKABET FOR DANMARKS KIRKEHISTORIE

VED

HOLGER FR. RØRDAM,

DR. PHIL., PRÆST.

FJERDE BIND.

KJØBENHAVN.

I KOMMISSION HOS G. E. C. GAD.

THIELES BOGTRYKKERI.

1867—68.

Begyndelsen, der ser noget uforstaaelig ud, har Biskop Kierkegaard ved en sindrig Gisning fortolket, idet han antager, at den ulærde Klokkestøber i Ordet protare har ombyttet r og o, saa at der skal læses portare; i det tredie Ord foreslaar han et a istedenfor e, saa at der læses lætare, hvorved der udkommer følgende Rim:

Regina cœli lætare, (alleluja)
 quia, quem meruisti portare, (alla)
 resurrexit,
 sicut dixit (alla)

paa Dansk: Glød dig, Himlens Dronning, fordi han, hvem du har nydt den Naade at bære, er opstanden, som han har sagt.

Resten forstaas af sig selv.

Hertil skal endnu kun tilføjes, at Frue Kirke i den katholske Tid var Klosterkirke til det nu aldeles forsvundne Vor Frue Nonnekloster, og at den efter Reformationen paa Grund af Brøstfældighed var bestemt til at nedrives, men paa Borgernes Forbøn af Kristian den tredie blev skænket dem til en Sognekirke 1555.

XVIII.

Et lidet Bidrag til D. Niels Hemmingsens Historie.

Ved Capitain, Archivfuldmægtig Joh. Grundtvig.

I den fortjenstlige Samling af nye Aktstykker til Niels Hemmingsens Historie, som den lærde Udgiver af sit rige Forraad har meddelt os her ovenfor Side 252 følg., findes der et Par Punkter, som jeg seer mig istand til at kunne supplere med nogle smaa Oplysninger, hvilke jeg har troet ved denne Lejlighed kunde have deres Interesse. De ere hentede fra tre originale Aktstykker, som findes i Rentekammer Archivet (nu Kongerigets Archivs 2den Afdeling),

og som formodenlig derfor ikke tidligere have været bemærkede af Nogen. Disse Aktstykker ere følgende:

1. En egenhændig Bekjendelse af Hemmingsen paa Dansk, dateret 20de December 1569.
2. Den originale Erklæring af Kjøbenhavns Gejstlighed af 9de Juli 1575.
3. En egenhændig Bekjendelse af Hemmingsen paa Latin, uden Datum.

Naar man nærmere undersøger disse Aktstykker, da viser sig følgende.

1. Denne Bekjendelse af Hemmingsen er den samme, som findes trykt i P. H. Resens Frederik 2dens Krønike, Side 295, men uden Dato, og henført til Aaret 1576, idet Resen, efterat have meddelt en Oversættelse af Hemmingsens latinske Bekjendelse af 6te April 1576, tilføjer: »Siden er Doctor Niels befalet for den gemeene Mand paa Danske korteligen og enfoldeligen at gjøre sin Bekjendelse, hvilken hand oc hafver ladit komme for Dagen, som efterfølger«; og derpaa meddeler en dansk Bekjendelse, der ligefrem er identisk med denne Bekjendelse fra 1569. Der kan saaledes ikke være nogen Tvivl om, at Resens Angivelse er urigtig, og at der her foreligger en ny hidtil ukjendt Oplysning til Hemmingsens Historie, nemlig den, at han ogsaa i 1569 har maattet afgive en offentlig Bekjendelse til Kongen om sin Nadverlære, medens man hidtil — see L. Helveg, den danske Kirkes Historie efter Reformationen I, 153 — efter E. Pontoppidans Fremstilling i *Annales ecclesiæ Danicæ* II, 426, har antaget, at det dengang var blevet ved det Svar, Hemmingsen under 19de December gav Jacob Andreae. Da denne Hemmingsens Bekjendelse hos Resen er meddelt paa en meget skjodesløs Maade, med mindst een Afvigelse i hver Linie, og tilmed i en helt anden Sprogform, skal jeg her meddele den nøjagtig efter Originalen.

„Jeg Niels Hemmingszen, Euangelii tienere vti Køffuenhaffns Kongelig vniversitet, traær och bekender christi legome, szom er gifftet for osz, och Hans blaad, szom er wdgoden for mange

tiill syndernes forladelse, att være visselige tiil stede, wdskiftis och anames vnder brød och vin vti christi hellige naderes Sacrament øfter christi indskickelse, och y thet jeg sier christi legome och blaad att være tiil stæde, da er thett minn meningh, att mand skall forstaa thennem att være tiil stæde øfter szom ordene lyde vti seg selff, for wden all tilactighed; thett er (paa thett jeg kand thett klarere wdtrycke), jeg traær att christi legomes och blaadtz næruærilsze jcke aleniste bemerckis ther att være tiill stæde, som Zuinglius medt sine anhangere mene, menn att the ære ther visselige och sandelige tiil stæde, som Augustinus taler, item vti himmelske och guddomelige maade, szom offuergaar naturlig forstand, szom Lutherus scriffuer.

20 Decembris 1569.

2. Det andet Aktstykke er det samme, som i nærværende Bind, Side 300 ff., for første Gang er trykt paa Dansk, efter forskjellige senere Afskrifter paa Kongens Bibliothek, men som en nødvendig Følge heraf i en temmelig ucorrect Sprogform. Det følger derfor her nøjagtig efter Originalen, idet jeg kun skal tilføje den Bemærkning, at det mærkeligt nok er undgaaet den saa kyndige Udgivers Opmærksomhed, at der paa Kongens Bibliothek i Ny kongelig Samling 4to Nr. 1128, Side 229 findes en Afskrift af det, der, skjøndt heller ikke correct, dog er meget bedre end nogen af de af ham benyttede. Ligeledes bør det ikke lades ubemærket, at Nicolaus Albinus's Navn ikke findes under Originalen, men derimod ogsaa i den nævnte bedste Afskrift.

Efttherdj wy aff daglig forfarenhed høre och forstaa thenn store trette och wenighed, huilkenn sig wdenlandtz thildrager blantt mange the lærde, om atskillige artickel vdi Religionenn, Och besynderlige om thed hellige och høygwerdige Christi Naderis Sacramente, Thenn sande religion thill stor forhindring och mange fromme Christne thill stort stød och forirring, Tha bekende wy for all ting med all tacknemmelighed thenn besynderlige guds skenck och gaffue, Att siden thenn sande Euangelij lærdom er opwackt wdj thesze land och Riger, Besynderlige wed The hellige Gudtz Mend och Redskaff D. Mortenn Luther och

Her Philippus Melancthon, Tha haffuer her werriidt Enighed och sambdregtighed, Saa her icke haffuer indfalditt naagen aabenbare splytt eller trette, om nogen partt vdj Religionenn, mellom thennom som lærir enthenn vdj Kircker eller Scholer.

Thisligest Bekende wy for thenn rette prophetiske och Apostoliske lærdom att werre Thenn som er korteligen forfattid vdj Lutheri Catechismo och thenn Ausburgiske Confeszion, huilkenn lærdom worris Regerindes Konge Saa well som hans N. Salig och hoglofflig herrefader med all flytt stedtze hanthaffuit haffuer, Och wy bekende osz samme lærdom baade her thill att haffue lærtt och prædickedt och her effther vdj lige maade att wille prædicke och lære, och icke vdj naagenn maade att wige fra samme lærdom, Eller indføre naagen ny disputation, som kand giffue aarsage thill naagen trette eller wenighed vdj thenn rette och sande Religion, huilkenn her thil dags, aff guds Synderlige naade och wor Christne Øffrighedtz gudfrygtigt forsatt, haffuer weridt prædickedt och lærdt vdj thesze land och Riger, forudenn all tuedragt eller splytagtighed vdj naagenn maade, Och thed wed thenn Eedt, wy haffue sorid gud och Øffrighed paa for^{ne} Ausburgiske Confeszion, och wnder liff och hals straff, om naagenn bliffuer befundenn ther emod att giøre, Och der for wille wy icke effther denne dag, att nogid skall prentis in Theologia, enthenn her i riged eller wdenlands, wdenn thedt thilforn aff Menige profszoribus er offuerseett, och med Kong. Matt. waar Naadigste herris wille och sambtycke approberidt och stadfestedt. Thill ydermere widnesbyrd haffuer wy effther^{ne} Doctores, menige profszores och pastores her vdj Københaffnn tryckt wor signet her nedenn for och wnderskreffuit wor egenn haandt. Datum Københaffnn, den 9 dag July Anno Domini 1575.

Her følge 15 Segl, idet der dog mellem det 3die og 4de og mellem det 11te og 12te er ladet Pladser aabne til endnu 1 Segl paa hvert Sted, hvortil skal knyttes den Bemærkning, at paa den sidste af disse Pladser er det netop, at Albini Navn findes i Afskrifterne paa Kongens Bibliothek, ligesom hos Pontoppidan.

Paulus Mathias D. Superintendens Sielandiæ propria manu Subscripsit.

Ego Nicolaus Hemmingius professor theologiæ in regia Academia hafniensi subscribo et approbo ex sincero corde, teste manu propria.

Andreas Laurentius professor S. Theologiæ in Regia schola propria manu subscripsit.

Johannes Franciscus Ripensis Medicus propria manu subscripsit.

Johannes Pratensis Medicinæ professor in Academia Hafniensi propria manu subscripsit.

Johannes Aurifaber professor Rhetorices propria manu subscripsit.

Nicolaus Schauenius professor Physicus propria manu subscripsit.

Et ego Johannes Sascerides ebrææ Linguæ professor nullum vnqvam (Deo claementer juuante) perniciosum et euidentem errorem contra sacram Scripturam et confessionem Augustanam pertinaciter defendam: id ex animo promitto, testorqve sigillo et manu propria.

Andreas Petreius Koagius professor Mathematicus propria manu subscripsit, quod videlicet nihil velit mouere in articulos Religionis, contra confessionem Augustanam.

Et ego Erasmus Katholmius, ad Diuam Virginem pastor, propria manu subscribo.

Nicolaus Hamerus dialecticæ artis professor subscripsit manu propria.

Jacobus Mathiæ Arhusiensis, Linguæ græcæ professor, manu propria subscripsit.

Georgius Christophorus Dibuadius S. theologiæ professor manu propria subscripsit.

Petrus Haggæus Hafniensis professor Virgilianus manu propria subscripsit.

Andreas Johannis Mariagrius, pastor Ecclesiæ Hafniensis ad S. Nicolaum manu propria subscripsit.

Paaskrift: Dette ert den farschriwynech, dye høgge lertte y Køebenthan hawer gywyt vt.

3. Det tredie Aktstykke til Niels Hemmingsens Historie er det samme, som er meddelt i nærværende Bind, Side 309, efter flere Afskrifter paa Kongens Bibliothek, men i en Form, der ikke er ganske korrekt, om end ulige bedre end Aftrykket i Pontoppidans Annales III, 454, der er

skæmmet af saa mange Fejl, at det næsten er aldeles ubrugeligt. Den nærværende Bekjendelse har hidtil havt den ikke ualmindelige Skjæbne at blive mere og mere forvansket, jo oftere den blev trykt. Den har nemlig ikke blot — som Udgiveren bemærker — været trykt hos Pontoppidan, men idetmindste 5 Gange inden hans Tid, nemlig i 1689, 1691, 1711 og to Gange i 1719, paa følgende Steder. 1) Dr. H. G. Masii Dania Orthodoxa, Hafniæ 1689, 4to pag. 26, 2) Sammes Epistola ad Dr. B. Botsaccum, Hafniæ, 1691, 4to p. 33; 3) Dr. J. H. Feustkingii Palinodia Sacra. Wittenbergæ 1711, 4to p. 89; 4) Dr. H. G. Masii Dissertationes academicæ, edidit S. Lintrupius, Hamburgæ 1719, 4to Tome I, p. 994; 5) sammesteds p. 1022. Forholdet mellem disse Aftryk er følgende: Masius' første Text er, som han angiver, trykt efter Niels Hemmingsens egenhændige Bekjendelse, som kongelig Raad Engberg, Landsdommer i Sjælland, fornylig havde foræret ham, og har til Slutning følgende Passus: »Hæc forma est approbata a Professoribus sexto Aprilis 1576. Nicolaus Hemmingius propria manu testor«. Masii to Texter stemme idet hele sammen, dog med adskillige Afbølgelser, og Masius' Text var afgjort den bedste, indtil nu Rørdams kom. Feustking angiver Masius ad Botsaccum som sin Kilde, men følger den ikke, retter ganske rigtig en Del af dennes Fejl, men indbringer til Gjengjæld nye og værre. Lintrups to Aftryk gjengiver med fuldstændig Nøjagtighed Masii to Texter. Pontoppidans Text synes taget dels af Masius og dels af Feustking, men at være afskreven med en overordenlig Grad af Skjødesløshed. Det Brudstykke, som Gerh. Treschow meddeler i Danske Jubellærere p. 129, er ordret efter Pontoppidan. Med Hensyn til de tre danske Oversættelser af Bekjendelsen: i P. H. Resens Frederik 2dens Krønike, Kbhvn. 1680, folio, Side 294; i Holbergs Danmarks Historie, 1733, Tom. 2, Side 495; og i L. Engelstoft og Jens Møllers Historiske Calendar 1815, II, 351, da er Resens, skjøndt meget fri, dog tydelig efter en med

Masius' ligelydende Text; Holbergs er kun et forkortet og vilkaarlig forandret Aftryk af Resens, og Jens Møller har, som han siger, »lagt Resens Oversættelse til Grund, men hist og her rettet den efter den latinske Original«. Men ved denne »Original« er kun at forstaae Pontoppidans skjødesløse Aftryk, som han uden videre har fulgt, uagtet han selv angiver den tidligere trykt hos Masius. Med Hensyn til Bekjendelsens Datering maa jeg endnu gjøre opmærksom paa, at Originalen, som ovenfor bemærket, er uden Dato, og at Datoen 6te April som den Dag, da Professorerne approberede og underskreve den, som det hedder hos Resen, og derefter ligeledes hos Pontoppidan, ja endog i Paaskriften paa Masii Exemplar, som han mener var af Hemmingsen selv, at denne Dato efter de ovenfor Side 276 følg. meddelte »Acta Consistorii 1573—80«, ikke kan være rigtig. Det kunde derimod være 16de April, og denne Dato har mærkelig nok Holberg i sin Danmarks Historie II, 495, uden at dog Nogen har optaget den efter ham. Derimod har Dr. Helveg i sin Danmarks Kirke-Historie efter Reformationen I, 174: 26de April, hvortil der dog slet ingen Hjemmel synes at være. Skjøndt Aktstykket efter sine forskjellige Skjæbner nu vel i det Hele taget er rigtig meddelt, findes der dog endnu saa mange, ialt nogle og tredive, Afvigelser fra Originalen, og, som siden skal vises, ogsaa enkelte af væsenlig Betydning, at det vilde tage ligesaamegen Plads at meddele Afvigelserne alene, som at aftrykke hele Bekjendelsen paany; og da den tilmed er et Hovedaktstykke i N. Hemmingsens Historie, skal jeg her nedenfor meddele den med fuldstændig Nøjagtighed, idet jeg i Noter gjør opmærksom paa, hvor afvigende den har været gjengivet i sine forskjellige tidligere Aftryk.

Ego Nicolaus Hemmingius, Professor Theologiæ ¹⁾ in Regia Academia ²⁾ Hafniensi, subjectam de Dominica coena ³⁾ con-

¹⁾ Ikke hos Masius. — ²⁾ Feustk.: Acad. Regia. — ³⁾ Mas. I og Feustk.: coena Domini; Mas. II, Pontoppidan og Rørdam: c. Dominica.

fessionem, ad mandatum Serenissimi Regis¹⁾ et academiæ²⁾ a me scriptam, omnibus³⁾, Evangelii ministris notam esse cupio.

Etsi articulos fidei de vera humanitate Christi amplector⁴⁾, et immotos esse iudico, videlicet⁵⁾, quod Filius Dei æternus propter nos homines et⁶⁾ propter nostram salutem⁷⁾ assumpserit veram naturam humanam⁸⁾ in vtero virginis in vnionem personalem, natus sit homo, passus, crucifixus, mortuus et sepultus, quod descenderit ad inferna⁹⁾, tertia¹⁰⁾ die resurrexerit a mortuis¹¹⁾, ascenderit in¹²⁾ coelum¹³⁾, sedeat¹⁴⁾ ad dexteram¹⁵⁾ patris omnipotentis, et inde¹⁶⁾ in¹⁷⁾ eadem natura assumpta venturus sit, iudicatum¹⁸⁾ viuos et mortuos. Tamen quia¹⁹⁾ credo verbis et factis Christi instituentis suam coenam²⁰⁾, statuo et firmiter credo, totum Christum, Deum et hominem, substantialiter adesse præsentem in sua coena²¹⁾, ubicunqve celebratur²²⁾ iuxta ipsius ordinationem, illicque²³⁾ offerre²⁴⁾ et exhibere omnibus²⁵⁾ communicantibus²⁶⁾ suum verum corpus et suum verum sanguinem, quem effudit pro nobis²⁷⁾ in remissionem peccatorum. Atque²⁸⁾ hoc ipsum corpus et hunc ipsum²⁹⁾ sanguinem vere et realiter cum pane et vino a communicantibus³⁰⁾ sumi, ita vt verus sit cibus et verus sit potus³¹⁾,

¹⁾ Feustk. og Rørdam tilføje: Daniæ; Pontopp.: Frederici 2di. — ²⁾ Disse to Ord ikke hos Pontopp. og Rørdam. Feustk. har: et ceterorum. — ³⁾ Dette Ord ikke hos Pontoppidan. — ⁴⁾ Mas.: complector. — ⁵⁾ Pontopp.: videtur. — ⁶⁾ De fire sidste Ord ikke hos Mas. II og Pontopp. — ⁷⁾ Feustk.: naturam. — ⁸⁾ Mas., Pontopp. og Rørdam: hum. naturam. Feustk. udelader: humanam. — ⁹⁾ Pontopp.: infernum. — ¹⁰⁾ Rørd.: tertio. — ¹¹⁾ Feustk. og Rørd. tilføje: et. — ¹²⁾ Mas. og Rørd.: ad — ¹³⁾ Pontopp.: coelos. — ¹⁴⁾ Rørd.: sedet. — ¹⁵⁾ Mas., Feustk., Pontopp. og Rørdam. tilføje her: Dei. — ¹⁶⁾ Feustk.: idem. — ¹⁷⁾ Mas., Feustk. og Pontopp. udelade dette Ord. — ¹⁸⁾ Mas., Feustk., Pontopp. og Rørd.: iudicare. — ¹⁹⁾ Mas. udelader dette Ord. — ²⁰⁾ Pontopp.: coenam suam. — ²¹⁾ Mas., Feustk., Pont. og Rørd.: coena sua. — ²²⁾ Pont.: celebratur. — ²³⁾ Mas. I: illumque; Mas. II: ibique; Pont.: illam. — ²⁴⁾ Mas.: adferre, — ²⁵⁾ Ikke hos Pont. — ²⁶⁾ Mas., Feustk., Pont. og Rørd. tilføje her: dignis et indignis. — ²⁷⁾ Rørd.: pro nobis effudit. — ²⁸⁾ Mas.: et. — ²⁹⁾ Ikke hos Mas. Feustk., Pont og Rørd. — ³⁰⁾ Pont. og Rørd.: a comm. cum pane et vino. — ³¹⁾ Mas.: sit cibus et potus; Feustk.: sit cibus verusque potus; Pont.: cibus et potus sit; Rørd.: sit cibus et verus potus.

quo homo pascitur, reficitur et viuificatur ad vitam æternam. Et quia hæc mea confessio congruit cum Augustana confessione, cum paruo Catechismo ¹⁾ Lutheri, et cum corpore doctrinæ Ecclesiarum Saxonicarum ²⁾, Ea ³⁾ scripta ⁴⁾ vera ⁵⁾ et approbata ⁶⁾ esse iudico, Ex quibus sententiam de sacra Christi coena ⁷⁾, quam in Enchiridio ⁸⁾ versato in manibus multorum ⁹⁾ in hoc Regno viginti fere annos recito ¹⁰⁾, extruxi. Cum autem ¹¹⁾ aliter in Syntagmate meo scripserim, juxta sententiam ¹²⁾ Caluini ¹³⁾, de re Sacramentaria, quo Ecclesiæ nostræ offensæ sunt, et quod cum hac mea præsentia ¹⁴⁾ confessione pugnat ¹⁵⁾, id quicquid est, in uniuersum reuoco, et hoc meo scripto reuocatum ¹⁶⁾ volo. Præterea fateor hunc meum libellum illustrissimo Rege nostro eiusque consiliariis insciis impressum esse. Deinde et hoc fateor, quod quemadmodum ¹⁷⁾ alia mea scripta in publicum ¹⁸⁾, re non communicata cum Collegis ¹⁹⁾ meis ²⁰⁾, edita sunt, ita et ²¹⁾ Syntagma illis insciis a me editum esse ²²⁾. Quare et ²³⁾ clementissimum Regem et alios omnes ²⁴⁾, qui ex ²⁵⁾ isto ²⁶⁾ Scripto meo ²⁷⁾ offensi sunt, rogo, vt ²⁸⁾ mihi ²⁹⁾ clementer et benigne ignoscant; præsertim cum nec in Ecclesiis nostris nec ³⁰⁾ Scholis ³¹⁾ aliter doceatur quam ab initio repur-

1) Mas. og Rørd. tilføje: D.; Pont.: Doct. Mart. — 2) Rørd.: Saxon. Eccles. — 3) Mas., Feustk. og Rørd.: quæ. — 4) Disse to Ord ikke hos Pont. — 5) Pont.: veram. — 6) Mas., Feustk. og Rørd.: approbata; Pont.: approbatam. — 7) Feustk.: Dominica coena; Pont.: S. coena Domini. — 8) Mas. og Rørd. tilføje: meo. — 9) quam — multorum ikke hos Feustk. og Pont. — 10) Ikke hos Feustk. og Pont. — 11) Mas.: Cumque jam; Rørd.: Cumque autem. — 12) Pont. tilføjer: Johannis. — 13) Feustk.: Calvini sentent. — 14) Ikke hos Feustk., Pont. og Rørd. — 15) Pont.: pugnet. — 16) Feustk., Pont. og Rørd. indskyde her: esse. — 17) fateor hunc — fateor, quod quemadmodum ikke hos Mas., Feustk., Pont. og Rørd., som istedenfor kun have: ut. — 18) Disse to Ord ikke hos Mas., Feustk., Pont. og Rørd. — 19) Pont.: Professoribus et colloquiis dirempta, et tamen. — 20) Ikke hos Mas., Feustk., Pont. og Rørd. — 21) Ikke hos Feustk., Pont. og Rørd. — 22) Mas., Feustk. og Rørd.: fateor; Pont.: esse fateor. — 23) Ikke hos Mas. og Rørd. — 24) Rørd.: omnes alios. — 25) Ikke hos Pont. — 26) Mas.: illo. — 27) Mas., Feustk. og Rørd.: meo scripto. — 28) Ikke hos Mas. I. — 29) Ikke hos Mas. og Feustk. — 30) Mas. og Feustk.: et; Rørd.: aut. — 31) Feustk. tilføjer: nostris.

gatæ¹⁾ doctrinæ in hoc Regno²⁾, Et hortor³⁾ vt maneant omnes⁴⁾ constantes⁵⁾, posthac sicut⁶⁾ hactenus, in vera sententia, quæ breuiter expressa est in Præfatione illa⁷⁾, quæ in Ecclesiis nostris ante communionem recitatur⁸⁾. Nicolaus Hemmingius.

Paaskrift: Doctor nilszis bekiendelsze, huor mett hand igienkalder thend artikkel om sacramentitt.

Naar man nu ved Hjælp af de her anførte Noter sammenligner den her meddelte originale Text med dens tidligere Gjengivelser, da viser det sig, at der ved Siden af det store Antal væsenlig stilistiske Afvigelser, som ene synes at stamme fra unøjagtig Gjengivelse, dog er een, om hvilken dette aldeles ikke gjælder. Medens Texten her Linie 18 har: omnibus communicantibus, saa have alle de andre Texter: communicantibus dignis et indignis. Men nu sees det af det interessante »Uddrag af Acta Consistorii 1573—80«, som Udgiveren ogsaa har Fortjenesten af at have fremdraget af en lang Forglemmelse, nærværende Bind Side 285, at der efter Forhandlingerne i Consistorium d. 11te April 1576 paa Forslag af Biskoppen blev affattet to forskellige Exemplarer af Bekjendelsen, det ene med og det andet uden Ordene dignis et indignis, og at det blev overladt til Hofpræsten, Mag. Christoffer Knopfs Bestemmelse, hvilket af de to Exemplarer Biskoppen skulde bringe Kongen; og der tilføjes derefter: »Sed illud est oblatum, quod non habuit dignos et indignos«. Det fremgaaer heraf med en til Vished grændsende Sandsynlighed, at den her meddelte Text er den rette, og at den Original i Rente-

¹⁾ Mas. og Feustk.: purgatæ. — ²⁾ Qvam — Regno ikke hos Pont. og Rørd. — ³⁾ Feustk.: moneo. — ⁴⁾ Ikke hos Mas., Feustk., Pont. og Rørd. — ⁵⁾ Feustk. og Pont.: constanter. — ⁶⁾ Mas. og Pont.: sicuti. — ⁷⁾ Ikke hos Feustk. og Pont. — ⁸⁾ Mas.: recitata est; Feustk., Pont. og Rørd.: recitari solet. Mas. I tilføjer derefter: Hæc forma est approbata a professoribus sexto Aprilis 1576. Nicolaus Hemmingius propria manu testor; Mas. II tilføjer: Hactenus Hemmingius; Feustking og Rørdam tilføje: Augustinus: Melior est in rebus malis humilis confessio, quam in bonis superba gloriatio; og Rørdam tilføjer herefter Underskriften: Nicolaus Hemmingius.

kammerarchivet, efter hvilken den er meddelt, netop er det Exemplar af Bekjendelsen, som blev bragt Kongen; og det bliver paa samme Tid forklarligt, hvorledes Afgangen i alle de tidligere Gjengivelser er fremkommen, nemlig derved, at de alle have benyttet det andet Exemplar, som ikke blev bragt Kongen. Naar den her meddelte Text desuagtet blandt flere ogsaa har den ikke uvæsentlige Afgang fra de tidligere Gjengivelser, at den i Lin. 34 f. indeholder en Tilstaaelse om, at hans Enchiridion var trykt uden Kongens og Raadets Vidende, uagtet efter Consistoriets Acter denne Passus kun var indført i det Exemplar, som ogsaa havde dignis et indignis, da er dette ganske vist en Bysynderlighed, men det ligger dog nær at antage, at Magister Knopf, der i Mødet d. 11te April aldeles ikke havde interesseret sig for Tilføjelsen af dignis et indignis, men derimod selv havde forlangt Tilføjelsen om Kongen og Raadet, at han ved den endelige Redaction heller ingen Anledning har fundet til at insistere paa Indførelsen af disse Ord, men derimod udtrykkelig har insistet paa Optagelsen af denne Passus, og at den da er bleven optaget i det Exemplar, som bragtes Kongen, uden at man dog har fundet denne Ændring at være af den Betydning, at nogen Bemærkning derom kom til at indflyde i Acterne, der jo heller ikke meddele Bekjendelsens Ordlyd; og den samme Betragtningssmaaade kan da tænkes at have bevirket, at Tilføjningen ikke findes i nogen af de forskjellige Afskrifter, der bleve tagne af dette Document.

Jeg har troet det af Interesse ved denne Lejlighed at medtage disse Detailler, for ved et bestemt Exempel at vise, hvorledes man ikke kan være forsigtig nok ligeoverfor saadanne allerede i den ældre Literatur fremkomne Aktstykker, da de derved, at den Ene tager dem hos den Anden, uden Kritik og uden saavidt muligt at gaae til Kilderne, ofte tilsidst blive slaaede fast i en hel forvansket Form, saaledes som det er Tilfældet med denne Hemmingsens Bekjendelse i Pontoppidans Gjengivelse, som alle Nyere,

lige til Dr. Helveg i sin Kirkehistorie — hvor den hele Sag iøvrigt kun offres ringe Opmærksomhed — uden nærmere Undersøgelse have fulgt, uagtet Bekjendelsen hos Masius, 60 Aar før Pontoppidan skrev, forelaae i en uden al Sammenligning bedre og væsenlig korrekt Skikkelse, og uagtet Resens Oversættelse, skjøndt fri, tydelig viste tilbage til en fra Pontoppidans væsenlig afvigende Original.

XIX.

Om Mag. Johannes Martini Petraftanus Udbynerus.

Af Holger Fr. Rørdam.

Dengang de jesuitiske Skoler i Slutningen af det 16de Aarhundrede vare begyndte at komme i stort Ry for den Dygtighed, hvormed navnlig de klassiske Studier der dreves, blev det en stor Fristelse for unge begavede Mænd her fra Danmark under deres Studeringer i Udlandet at besøge saadanne Skoler. Naar de saa kom hjem, vare de almindelig med eller uden Grund udsatte for Mistanke, om at de i religiøs Henseende vare blevne smittede af Jesuiterne, men de vare dog søgte som Lærere, fordi deres Methode i Undervisningen ansaas for særdeles hensigtsmæssig. Det er ikke Hensigten her at levere noget fuldstændigt angaaende de Danskes Studeringer ved de jesuitiske Skoler og Regjeringens Bestræbelser for at hindre disse mistænkelige Besøg. Alt dette kan man nemlig vente grundig oplyst, naar Dr. P. W. Becker bliver færdig med sit udførlige Værk angaaende Katholikernes Forsøg paa at vinde Indgang her i Landet efter Reformationen. Her skal kun Opmærksomheden henledes paa en enkelt af de Mænd, som havde studeret hos Jesuiterne, og som derfor var udsat for adskillig, maaske ubegrundet, Miskjendelse i sit Fædreland.